

केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
फोन : ४४९९४०७
फ्याक्स : ४४९४५५२
E-mail : <nrbfirdppd@nrb.org.np>
Web Site : www.nrb.org.np
पोष्ट बक्स : ७३

नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

पत्र संख्या : बै.वि.नि.वि./नीति/परिपत्र/कखग/२०/०७३/७४

मिति: २०७४/१/२८

इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु,

महाशय,

यस बैंकबाट “क”, “ख” र “ग” वर्गका इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई जारी गरिएको एकीकृत निर्देशन, २०७३ को विभिन्न इ.प्रा.निर्देशनहरुमा देहाय बमोजिमका संशोधन/परिमार्जन/खारेजी तथा नयाँ व्यवस्था थप गरिएको हुँदा सोही बमोजिम गर्नु गराउनु हुन नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ७९ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो निर्देशन जारी गरिएको छ।

१. इ.प्रा. निर्देशन नं. ३/०७३ को बुँदा नं. १० मा मिति २०७३/११/१९ मा जारी गरिएको प.स. बै.वि.नि.वि./नीति/परिपत्र/कखग/१५/०७३/७४ को निर्देशन मार्फत थप गरिएको उपबुँदा नं ७ मा देहाय बमोजिमको वाक्यांश थप गरिएको छ :

साथै, मिति २०७३/११/१९ सम्ममा स्वीकृत कर्जाहरुको हकमा यो व्यवस्था लागु हुने छैन।

२. इ.प्रा.निर्देशन नं. १५/०७३ लाई खारेज गरी यसै साथ संलग्न बमोजिमको इ.प्रा.निर्देशन नं. १५/०७३ लागु गरिएको छ।

३. इ.प्रा. निर्देशन नं.१७/०७३ को बुँदा नं. ३ को खण्ड (ख) र (ज) लाई देहाय बमोजिम संशोधन गरिएको छ :

(ख) नवीकरणीय उर्जा प्रविधि अन्तर्गत घरेलु सौर्य विद्युत प्रणाली (Solar Home System), सौर्य चुलो (Solar Cooker), सौर्य ड्रायर (Solar Dryer), सौर्य वाटर पम्प (Solar Pump), बायोग्याँस (Biogas), सुधारिएको पानी घट्ट (Improved Water Mill), सुधारिएको चुलो (Improved Cook Stoves) प्रयोजनमा प्रतिपरिवार एक लाख रुपैयाँमा नवढ्ने गरी प्रवाह गरेको कर्जा। विगत दुई वर्षदेखि कर्जा उपभोग गरी असल वर्गमा परेका ऋणीको हकमा यस्तो सीमा एक लाख पचास हजार रुपैया कायम गरिएको।

(ज) विपन्न घरपरिवारहरुलाई लक्षित गरी नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले आयोजनाको कुल लागतको ५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी लगानी गर्ने उपभोक्ता समिति, सहकारी, निजी तथा सार्वजनिक निजी साझेदारी स्वामित्वमा आधारित १००० किलोवाट क्षमतासम्मका लघु तथा साना जलविद्युत आयोजना, ५०० किलोवाट पिक क्षमतासम्मका सौर्य मिनि ग्रीड, २०० किलोवाट क्षमतासम्मको ग्यासीफायर प्रविधि, ५०० किलोवाट क्षमतासम्मको वायु तथा सौर्य वायु उर्जा मिश्रित प्रणाली र २०० घनमिटर क्षमतासम्मको संस्थागत बायोग्याँस प्लाण्ट जस्ता परियोजनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले उपभोक्ता समिति, वचत तथा ऋण सहकारी वाहेकका विषयगत सहकारी, निजी तथा सार्वजनिक तिजी साझेदारी संस्थालाई प्रदान गर्ने रु. ३ करोडसम्मको कर्जा तथा सापट।

नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
फोन : ४४११४०७
फ्याक्स : ४४१४५५२
E-mail : <nrbfirdppd@nrb.org.np>
Web Site : www.nrb.org.np
पोष्ट बक्स : ७३

४. इ.प्रा. निर्देशन नं.२३/०७३ को बुँदा नं. २३ को खण्ड (१) लाई २०७४ साउन १ गते देखि लागु हुने गरी देहाय बमोजिम संशोधन गरिएको छ :

(१) इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाले रु. १० लाख वा सोभन्दा बढीको रकम भुक्तानी गर्दा अनिवार्य रूपमा एकाउन्टपेयी चेक मार्फत गर्नु पर्नेछ । साथै, फर्म, कम्पनी, संस्था वा कार्यालयको नाममा खिचिएका चेकहरुको भुक्तानी समेत एकाउन्टपेयी हुनु पर्नेछ । तर कुनै निक्षेपकर्ता वा बचतकर्ताले कुनै खप्त कारण देखाई नगद भुक्तानीको लागि दिएको लिखित निवेदनको व्यहोरा र सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई कारण मनासिब लागेमा सम्बन्धित निक्षेपकर्ता वा बचतकर्तालाई उल्लिखित सीमाभन्दा बढी नगद भुक्तानी दिन बाधा पर्ने छैन । बैंक तथा वित्तीय संस्थाले उल्लेखित सीमा भन्दा बढी हुने गरी नगद भुक्तानी दिएको मासिक विवरण यस बैंकको सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभाग र वित्तीय जानकारी इकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

भवदीय

(नारायणप्रसाद पौडेल)
कार्यकारी निर्देशक

बोधार्थ :

- (१) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, गभर्नरको कार्यालय ।
- (२) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, डेपुटी गभर्नरको कार्यालय ।
- (३) श्री नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय, वित्तीय क्षेत्र व्यवस्थापन महाशाखा, सिंहदरवार, काठमाण्डौ ।
- (४) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंक सुपरिवेक्षण विभाग ।
- (५) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, विकास बैंक सुपरिवेक्षण विभाग ।
- (६) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, वित्त कम्पनी सुपरिवेक्षण विभाग ।
- (७) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, लघुवित्त प्रवर्द्धन तथा सुपरिवेक्षण विभाग ।
- (८) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग ।
- (९) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, अनुसन्धान विभाग ।
- (१०) श्री नेपाल राष्ट्र बैंक, कानून महाशाखा ।
- (११) श्री नेपाल बैंकर्स संघ, सेन्ट्रल बिजनेस पार्क, थापाथली, काठमाण्डौ ।
- (१२) श्री डेभलपमेण्ट बैंकर्स एसोसिएसन, अनामनगर, काठमाण्डौ ।

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

इ.प्रा.निर्देशन नं. १५/०७३

ब्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था ।

यस बैंकबाट “क”, “ख” र “ग” वर्गको इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले निक्षेपमा प्रदान गर्ने र कर्जा तथा सापटमा लिने ब्याजदर सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ७९ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी देहायको निर्देशन जारी गरिएको छ ।

१. ब्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था :

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले निक्षेपमा दिने र कर्जा तथा सापटमा लिने ब्याजदर, ब्याज गणना विधि, हर्जाना लगाउने विधि, सेवा शुल्क र कमिशन दर सम्बन्धमा प्रचलित कानून तथा यस व्यवस्थाका तोकिएका शर्त तथा मापदण्डहरूको पालना गरी आफैले निर्धारण गर्न सक्नेछन् । यसरी ब्याजदर निर्धारण गर्दा निम्न व्यवस्थाको पालना गर्नु पर्नेछ :

(१) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले निक्षेपको ब्याजदर आफै तय गर्न सक्नेछन् । तर, माग तथा अल्पसूचनामा आधारित निक्षेप (Call Deposit) को हकमा बचत खातामा प्रदान गरिने न्यूनतम ब्याजदर भन्दा बढी ब्याज प्रदान गर्न पाइने छैन । Call Deposit बाहेक अन्य निक्षेपको हकमा प्रकाशित ब्याजदरमा शुन्य दशमलव पाँच प्रतिशत बिन्दुसम्म बढाउन सक्नेछन् ।

तर,

(क) अक्षयकोष वा ५ वर्ष भन्दाबढी भुक्तानी अवधि भएको मुद्दती निक्षेपमा बैंक तथा वित्तीय संस्था र ग्राहकबीचको आपसी सहमतिको आधारमा ब्याजदर कायम गर्न सकिनेछ ।

(ख) बोलकबोल (Bidding) को आधारमा संकलन हुने संस्थागत मुद्दती निक्षेपको हकमा प्रकाशित ब्याजदरको व्यवस्था लागू हुने छैन ।

(२) यसै निर्देशनको बुँदा नं.२ मा उल्लेखित आधार दर तथा प्रिमियम दर सम्बन्धी व्यवस्था बमोजिम कर्जा तथा सापटको ब्याजदर सम्बन्धमा निर्णय तथा प्रकाशन गरी लागू गर्नु पर्नेछ ।

(३) ग्राहकले चाहेको वखत जहिलेपनि भिक्न पाउने गरी मुद्दती खातामा निक्षेप स्वीकार गर्न पाइने छैन ।

(४) कर्जा तथा सापटको ब्याजदर निर्धारण गर्दा निक्षेपमा दिने र कर्जा तथा सापटमा लिने ब्याजदर बीचको औसत अन्तर ५ प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी गर्नुपर्नेछ । औसत ब्याजदर अन्तर गणना सम्बन्धमा देहायको व्यवस्था गरिएको छ ।

- (अ) अनुसूची १५.२ बमोजिमको सुत्रबाट प्रत्येक महिना औसत ब्याजदर अन्तर गणना गरी आफ्नो वेबसाइटमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । साथै प्रत्येक त्रयमासको वित्तीय विवरण र ब्याजदर सम्बन्धी विवरण प्रकाशन गर्दा अनिवार्य रूपमा औसत ब्याजदर अन्तर समेत प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।
- (आ) यस व्यवस्था बमोजिम प्रकाशन गरिएको औसत ब्याजदर अन्तर गणना सम्बन्धी विवरण निर्देशन फा.नं. १५.२ बमोजिमको ढाँचामा भरी बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग, सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभाग र अनुसन्धान विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

२. आधार दर सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) कर्जा तथा सापटको ब्याजदर निर्धारण गर्दा “आधार दर” (Base Rate) सँग आवद्ध गर्नु पर्नेछ । साथै, पुनरतालिकीकरण वा पुनरसंरचना गरिने कर्जाको ब्याजदर समेत आधार दरलाई आधार मानी निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।
- (२) आधार दरसँग आवद्ध गरी कर्जा तथा सापटको ब्याजदर निर्धारण गर्दा उक्त दरमा के कति प्रिमियम दर थप गरिएको हो, सो स्पष्ट गर्नु पर्नेछ । उदाहरणका लागि कुनै बैंकले यस व्यवस्था बमोजिम ओभरड्राफ्ट कर्जाको ब्याजदर निर्धारण गर्दा आधार दरमा २ देखि ४ प्रतिशत विन्दुले प्रिमियम थप गर्ने भएमा निम्नानुसार ब्याजदर तय गर्नु पर्नेछ :
- ओभरड्राफ्ट कर्जामा ब्याजदर = आधार दर + २ देखि ४ प्रतिशत विन्दु
- (३) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा तथा सापटको ब्याजदर प्रकाशन गर्दा समेत आधार दरमा थप हुने प्रिमियम दर स्पष्ट हुने गरी प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।
- (४) आधार दरका सम्बन्धमा निम्नानुसारको थप व्यवस्था गरिएको छ ।
- (क) संलग्न अनुसूची १५.१ को “आधार दर निर्धारण सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९” बमोजिम मासिक रूपले आधार दर गणना गरी निर्देशन फा.नं. १५.१ बमोजिमको ढाँचाको विवरण महिना समाप्त भएको १५ दिनभित्र सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभाग तथा अनुसन्धान विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ । साथै, उक्त आधार दरलाई आफ्नो वेबसाइट मार्फत समेत प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) आधार दरमा जतिले परिवर्तन हुन्छ, सोही बराबरले मात्र कर्जाको ब्याजदर समायोजन गर्न सक्नेछन् । ब्याजदर समायोजन गर्दा त्रैमासिक रूपले गर्नु पर्नेछ । तर ग्राहकसँग गरिएको सम्भौतापत्रमा खुलाई अर्धवार्षिक वा बार्षिक रूपले ब्याजदर समायोजन गर्न भने यस व्यवस्थाले वाधा पर्ने छैन ।
- (५) कर्जा तथा सापटको ब्याजदर निर्धारण गर्दा आधार दरमा थप हुने प्रिमियम दरका सम्बन्धमा निम्नानुसारको व्यवस्था गरिएको छ ।
- (क) कर्जाको प्रकार तथा भुक्तानी अवधिका आधारमा छुट्टाछुट्टै प्रिमियम दर तय गरी कम्तीमा त्रैमासिक रूपमा कर्जा तथा सापटको ब्याजदर निर्धारण तथा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । यसरी ब्याजदर प्रकाशन गर्दा प्रिमियम दरलाई परिमार्जन गर्न सक्नेछन् ।
- (ख) कर्जा प्रवाह गर्दा आधार दरमा थप हुने प्रिमियम दरका सम्बन्धमा निर्णय लिई सो प्रिमियम दरलाई ऋणीलाई दिइने अफर लेटरमा स्पष्ट उल्लेख गर्नु पर्नेछ । प्रिमियम दरका सम्बन्धमा

निर्णय लिंदा कर्जाको लागि आवेदन प्राप्त हुँदाको वखत प्रकाशित प्रिमियम दर भन्दा बढी निर्णय गर्न पाइने छैन ।

- (ग) एकपटक प्रिमियम दरको सम्बन्धमा निर्णय लिई ऋणीलाई दिइने अफर लेटरमा सो दर स्पष्ट उल्लेख गरी कर्जा प्रवाह गरे पश्चात् ऋणीको सहमति विना सो दरलाई बढाएर ब्याजदर परिमार्जन गर्न पाउने छैन । तर ऋणीले कर्जाको साँवा तथा ब्याज समयमै भुक्तानी नगरेको, जुन उद्देश्यको लागि कर्जा लिएको हो, सो उद्देश्यमा कर्जा प्रयोग नगरेको, धितो सम्पत्तिमा हानी नोक्सानी पुऱ्याउने कार्य गरेको लगायत कर्जाका अन्य शर्तहरू पालना नगरेको अवस्थामा अफर लेटरमा तोकिए बमोजिमको पेनाल्टी दर थप गर्न यो व्यवस्थाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।
- (घ) ऋणीले लिने थप कर्जा वा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले प्रवाह गर्ने नयाँ कर्जाको हकमा नयाँ प्रकाशित प्रिमियम दर लागु हुनेछ ।
- (ङ) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले यसअघि प्रवाहित कुनै कर्जाको सन्दर्भमा ऋणीलाई दिएको कर्जा प्रस्ताव पत्रमा (Offer letter) प्रिमियम दर स्पष्ट उल्लेख नगरी सिधै ब्याजदर तोकिएको भएमा त्यस्तो कर्जाहरूको हकमा अफर लेटरमा तोकिएको ब्याजदर र कर्जा प्रवाहको वखत कायम रहेको सम्बन्धित बैंक वा वित्तीय संस्थाको आधार दर बीचको अन्तरलाई नै प्रिमियम दरको रूपमा लिनु पर्नेछ । तर, ऋणीसँग पुनः सम्भौता गरी पुनः प्रिमियम दर कायम गर्न यस व्यवस्थाले बाधा पर्ने छैन ।
- (च) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा तथा सापटको ब्याजदर निर्धारण गर्ने क्रममा आधार दरमा थप गरिने प्रिमियम दर तय गर्दा ब्याजदर अन्तर सम्बन्धी यसै निर्देशनको बुँदा नं.३ को व्यवस्थालाई पूर्ण पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (६) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले इ.प्रा. निर्देशन नं १७/०७३ (विपन्न वर्गमा प्रवाह गर्नुपर्ने कर्जा सम्बन्धी व्यवस्था) बमोजिम जेष्ठ नागरिक, दलित, मुक्त कर्मैया, वादी, हलिया, द्वन्द्व पिडित, एकल महिला तथा फरक रूपले सक्षम व्यक्तिलाई प्रवाह गर्ने विपन्न वर्ग कर्जाको ब्याज दरमा कम्तीमा एक प्रतिशत बिन्दुले सहूलियत दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

३. ब्याजदर सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू :

- (१) बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट प्रवाहित कर्जा/सापटमा त्रैमासिक रूपमा ब्याज असुल गर्ने गरेको अवस्थामा बचत खातामा पनि कम्तीमा ३/३ महिनामा ब्याज प्रदान गर्ने गरी जम्मा गराई दिनु पर्नेछ । निक्षेपकर्तालाई दिने ब्याज सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निक्षेप दायित्वमा ब्याज प्रदान गर्ने नीति बमोजिम साप्ताहिक, मासिक, त्रैमासिक वा अन्य जुन अवधिको आधारमा ब्याज गणना गर्ने हो सो अवधिको कम्तीमा औसत मौज्दात (Average Deposit Balance) मा प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

टिप्पणी:- औसत निक्षेप मौज्दात भन्नाले दैनिक कारोबार समाप्ति पश्चात् कायम हुन आएको दैनिक अन्तिम मौज्दात (Closing Balance) को औसत भन्ने सम्झनु पर्छ (उदाहरणको लागि इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कर्जा तथा सापटको बक्यौता रकममा ब्याज गणना गर्ने विधि जसरी अवलम्बन गरेका छन् सोही विधि बमोजिमको ब्याज गणना गर्नु/गराउनु पर्नेछ) ।

- (२) कर्जा तथा सापटमा प्राप्त हुनुपर्ने ब्याजलाई नगद प्राप्तिको आधारमा मात्र आम्दानी जनाउनु पर्नेछ । पाकेको तर नगदमा असुल हुन नसकेको ब्याजलाई जुन वर्षमा असुल भएको हो सोही वर्षमा मात्र आम्दानी जनाई हिसाव मिलान गर्नु पर्नेछ । सम्बन्धित अवधिभरमा पाकेको ब्याजलाई “पाउनु पर्ने ब्याज हिसाव” मा खर्च लेखी “ब्याज मुलतबी हिसाव” मा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
- (३) निक्षेपमा दिने र कर्जा तथा सापटमा लिने ब्याजदर संशोधन गर्ने वा चल्ती तथा बचत खातामा कायम गर्नुपर्ने न्यूनतम मौज्दात रकममा थपघट गर्ने निर्णय गरेमा सो निर्णय भएको लगत्तै र साविककै ब्याजदर कायम रहने अवस्थामा समेत त्रैमासिक रूपले पत्रपत्रिका मार्फत् प्रकाशन गरी सर्वसाधारण निक्षेपकर्ताहरूलाई सूचित गर्नु पर्नेछ । पत्रपत्रिकामा प्रकाशन गर्दा राष्ट्रियस्तरको संस्थाले राष्ट्रिय स्तरको पत्रपत्रिका मार्फत् र क्षेत्रीय तथा जिल्लास्तरीय संस्थाको हकमा क्रमशः कम्तीमा क्षेत्रीय तथा जिल्लास्तरीय पत्रपत्रिका मार्फत् गर्नु पर्नेछ ।
- (४) प्रत्येक त्रयमास समाप्त भएको ७ दिनभित्र निक्षेप तथा कर्जाको ब्याजदर सम्बन्धी विवरण यस बैंकको बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग र सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभागमा अनिवार्य रूपमा पठाउनु पर्नेछ । साथै, ब्याजदर संशोधन गरेको ७ दिनभित्र सो सम्बन्धी पूर्ण विवरण समेत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४. ब्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था पालना नगरेमा हुने कारवाही :

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले ब्याजदर सम्बन्धी निर्देशनको पालना नगरेमा नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ बमोजिम कारवाही गर्न सकिने छ ।

५. खारेजी र बचाऊ :

- (१) यस बैंकबाट यसअघि जारी गरिएको एकीकृत निर्देशन, २०७३ को इ.प्रा निर्देशन नं. १५/०७३ “ब्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था” र सो व्यवस्थासंग सम्बन्धित सम्पूर्ण परिपत्रहरू खारेज गरिएको छ ।
- (२) उपबुँदा (१) बमोजिम खारेज गरिएका निर्देशन तथा परिपत्र बमोजिम भए गरेका काम कारवाही यसै निर्देशन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

आधार दर निर्धारण सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९**१. आधार दरको अवधारणा**

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिम मुल्य तथा वाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्ने जिम्मेवारी नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको छ। विश्वव्यापी तथा क्षेत्रीयस्तरमा बेलाबेलामा देखिएका वित्तीय संकट तथा तिनीहरूबाट अर्थतन्त्रमा परेको क्षतिलाई मध्यनजर गरी वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वलाई पनि केन्द्रीय बैंकहरूले एक प्रमुख उद्देश्यको रूपमा अङ्गीकार गर्न लागेको सन्दर्भमा नेपाल राष्ट्र बैंकले पनि वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वलाई एक प्रमुख उद्देश्यको रूपमा अगाडि बढाएको छ। ब्याजदरमा हुने उतारचढावले लागत तथा प्रतिफलको माध्यमबाट वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्वमा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने हुन्छ। कर्जा लगानीको ब्याजदर निर्धारण प्रक्रिया पारदर्शी भएमा यसबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कार्यकुशलता र प्रतिस्पर्धी क्षमतामा सकारात्मक प्रभाव पर्नुका साथै मौद्रिक प्रसारण संयन्त्र सुदृढ भई मौद्रिक नीतिको प्रभावकारितामा पनि सुधार हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ। तसर्थ, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कर्जाको ब्याजदर निर्धारण प्रतिस्पर्धी र पारदर्शी गर्न अभिप्रेरित गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६९/७० को मौद्रिक नीतिमा आधार दर लागू गर्ने उल्लेख गरिएको छ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्ना ग्राहकहरूलाई कर्जा प्रवाह गर्दा कर्जाको ब्याजदर निर्धारण गर्नु पर्दछ। यस्तो ब्याजदर स्थिर वा परिवर्तनशील दुवै हुन सक्छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्रवाह गरिने कर्जाको ब्याजदर निर्धारणमा विभिन्न तत्वहरू समावेश भएका हुन्छन्। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट कर्जा उपभोग गर्ने ऋणीहरूमा समान रूपले लागू हुने तथा स्पष्टसँग पहिचान गर्न सकिने कर्जाको ब्याजदर निर्धारणका तत्वहरू समावेश गरिएको दर नै आधार ब्याजदर हो। तसर्थ, आधार दर कर्जा प्रवाहको वास्तविक ब्याजदर नभई ब्याजदर निर्धारण गर्ने आधार दर मात्र हो।

आधार दरका तत्वहरूमा निक्षेप लागत वा कोष लागत सबैभन्दा महत्वपूर्ण हुन्छ। यसबाहेक संस्था सञ्चालनको लागि गर्नुपर्ने सञ्चालन खर्च वापतको लागत, शुन्य प्रतिफलमा अनिवार्य नगद अनुपात कायम गर्दा परेको लागत, निक्षेप लागत भन्दा कम प्रतिफल प्राप्तहुने गरी वैधानिक तरलता अनुपात कायम गर्दाको लागत र संस्थाका लगानीकर्ताहरूको पुँजीगत लगानीको लागि प्रदान गर्नुपर्ने सामान्य प्रतिफल कर्जाको आधार दरका प्रमुख तत्वहरू हुन्। आधार ब्याजदरमा कर्जामा निहित जोखिम प्रिमियम समावेश नगरिने हुनाले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले सो दर भन्दा कम ब्याजदरमा कर्जा प्रवाह गर्दा संस्था स्वयम्को दीर्घकालीन अस्तित्व (Sustainability) का साथै समग्र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पर्न सक्ने भएकोले आधार दर भन्दा कम ब्याजदरमा कर्जा प्रवाह गर्नु सामान्यतया उपयुक्त मानिदैन। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कर्जाको ब्याजदर निर्धारण गर्दा आधार दरलाई सन्दर्भदर (Reference Rate)को रूपमा लिई ग्राहक/क्षेत्र विशेष जोखिम तथा कर्जाको अवधि विशेष प्रिमियम समावेश गरी त्यस्तो ब्याजदर निर्धारण गर्ने गरिन्छ। ब्याजदर उतारचढाव भएको विशेष परिस्थितिमा आधार दरको गणना नियमित रूपमा गर्न सकेमा यसबाट मुद्रा बजारको वस्तुस्थिति अनुसार ब्याजदर निर्धारण गर्न समेत सहज हुन जाने देखिन्छ।

२. आधार दर गणना विधि:

आधार दर गणना गर्दा निम्नानुसारको विधि अपनाउनु पर्नेछ:

$$\text{आधार दर} = \text{कोष लागत प्रतिशत} + \text{अनिवार्य मौज्जात लागत प्रतिशत} + \text{वैधानिक तरलता लागत प्रतिशत} + \text{सञ्चालन लागत प्रतिशत} + \text{सम्पत्तिमा प्रतिफल प्रतिशत}$$

२.१ कोषको लागत (Cost of Fund)

कोषको लागत देहाय बमोजिम गणना गर्नु पर्नेछ:

कोष लागत प्रतिशत = स्वदेशी निक्षेप र ऋण तथा सापटीको भारित औसत ब्याजदर

२.२ अनिवार्य मौज्जात लागत

अनिवार्य मौज्जात लागत गणना देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछः

$$\text{अनिवार्य मौज्जात लागत प्रतिशत} = \frac{\text{अनिवार्य मौज्जातको औसत रकम} \times \text{कोष लागत प्रतिशत}}{\text{लगानी योग्य कोषको औसत रकम}}$$

लगानी योग्य कोषको औसत रकम = स्वदेशी निक्षेपको औसत रकम + स्वदेशी ऋण तथा सापटी (Borrowing) को औसत रकम - वैधानिक तरलताको औसत रकम

२.३ वैधानिक तरलता लागत

वैधानिक तरलता लागत गणना देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछः

$$\text{वैधानिक तरलता लागत प्रतिशत} = \frac{\text{खुद वैधानिक तरलता रकम} \times (\text{कोष लागत प्रतिशत} - \text{सरकारी सुरक्षणपत्रको भारित औसत ब्याजदर})}{\text{लगानी योग्य कोषको औसत रकम}}$$

खुद वैधानिक तरलता रकम = वैधानिक तरलताको औसत रकम - अनिवार्य मौज्जातको औसत रकम

२.४ सञ्चालन लागत

सञ्चालन लागत गणना गर्दा देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछः

$$\text{सञ्चालन लागत प्रतिशत} = \frac{\text{कुल सञ्चालन खर्च} * X ८५^{**}}{\text{लगानी योग्य कोषको औसत रकम}}$$

२.५ सम्पत्तिमा प्रतिफल

सम्पत्तिमा प्रतिफल वापत ०.७५ प्रतिशत विन्दु तोकिएको छ।

३. आधार दर गणना सम्बन्धमा थप व्यवस्था:

- ३.१ आधार दर गणना गर्दा पछिल्लो अवधिको वित्तीय विवरण तथा तथ्याङ्कलाई आधार लिई गणना गर्नुपर्नेछ। मासिक तथ्यांक उपलब्ध नहुने वार्षिक प्रकृतिका खर्चलाई समानुपातिक रूपमा रुपान्तरण गरी गणना गर्नु पर्नेछ।
- ३.२ वैधानिक तरलताको औसत रकम र अनिवार्य मौज्जातको औसत रकम गणना गर्दा यस बैंकबाट जारी निर्देशन

बमोजिम कायम गर्नुपर्ने न्युनतम रकमलाई लिनु पर्नेछ ।

३.३ कुल सञ्चालन खर्चमा यस बैंकले तोकेको वित्तीय विवरणको नाफा नोक्सान खाता बमोजिमको कर्मचारी खर्च र अन्य सञ्चालन खर्चलाई लिनु पर्नेछ ।

नोट:

* पछिल्लो अवधिको आधारमा वार्षिकीकरण गरिएको ।

**सञ्चालन खर्च अन्तर्गत १५ प्रतिशत रकम गैह्रकोष सञ्चालन खर्च अनुमान गरिएको र सोको पूर्ति गैह्रकोष आम्दानीबाट नै हुन सक्ने ।

..... बैंक लि.

आधार ब्याजदर सम्बन्धी विवरण (मासिक)

(आ. व. २०७ ,महिनाको विवरण)

(१) आधार ब्याजदर

क्र.सं.	विवरण	प्रतिशत	कैफियत
(क)	कोष लागत		
(ख)	अनिवार्य मौज्दात लागत		
(ग)	वैधानिक तरलता लागत		
(घ)	सञ्चालन लागत		
(ङ)	सम्पत्तिमा प्रतिफल	०.७५	
(छ)	आधार ब्याजदर		(क देखि ङ सम्मको योग)

(२) आधार ब्याजदर सम्बन्धी थप विवरण

गते	(क) स्वदेशी निक्षेप	(ख) स्वदेशी ऋण तथा सापट	(ग) न्यूनतम कायम गर्नुपर्ने अनिवार्य मौज्दात	(घ) सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानी	(ङ) कुल सम्पत्ति
१					
२					
३					
४					
५					
६					
७					
८					
९					
१०					
११					
१२					
१३					
१४					
१५					
१६					
१७					
१८					
१९					
२०					
२१					
२२					
२३					
२४					
२५					

२६					
२७					
२८					
२९					
३०					
३१					
३२					
कुल					
औसत					
थप विवरणहरु					
(च)	न्युनतम कायम गर्नुपर्ने औसत वैधानिक तरलता रकम				
(छ)	लगानी योग्य कोषको औसत रकम ((क) + (ख) - (च))				
(ज)	खुद वैधानिक तरलता रकमको औसत ((च) - (ग))				
(झ)	कुल ब्याज खर्च ((अ) + (आ))				
	(अ) स्वदेशी निक्षेपमा भएको ब्याज खर्च				
	(आ) स्वदेशी ऋण तथा सापटमा भएको ब्याज खर्च				
(ञ)	सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानीमा प्राप्त कुल ब्याज रकम				
(ट)	नाफा नोक्सान हिसाब बमोजिमको कुल सञ्चालन खर्च ((अ) + (आ))				
	(अ) कर्मचारी खर्च				
	(आ) अन्य सञ्चालन खर्च				
(ठ)	आधार ब्याजदर गणना प्रयोजनको लागि कुल सञ्चालन खर्च ((अ) + (आ))				
	(अ) कर्मचारी खर्च				
	(आ) अन्य सञ्चालन खर्च				
(ड)	नाफा नोक्सान हिसाब बमोजिम पछिल्लो महिनाको खुद नाफा/(नोक्सान)				
(ढ)	सम्पत्तिमा प्रतिफल प्रतिशत ((ड)*१२*१००/(ड))				

नोट:

- (१) यस प्रयोजनको लागि पछिल्लो महिनाको मात्र आम्दानी र खर्चको (खर्चको हकमा वार्षिकीकरण वा अनुमान गर्नु पर्ने भए सोही बमोजिमको पछिल्लो महिनाको खर्च) रकमलाई यसै फारमको बुँदा नं. (२) अन्तर्गतको थप विवरणमा उल्लेख गरी सोही बमोजिम आधार ब्याजदर गणना गर्नुपर्नेछ ।

मिति

दस्तखत

ने.रा. बैंक निर्देशन फा.नं. १५.२

..... लिमिटेड

औसत ब्याजदर अन्तर (मासिक)

२०.... साल महिना

गते	स्वदेशी कर्जा/सापट रकम (रु.)	सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानी (रु.)	स्वदेशी निक्षेप रकम (रु.)
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			
८			
९			
१०			
११			
१२			
१३			
१४			
१५			
१६			
१७			
१८			
१९			
२०			
२१			
२२			
२३			
२४			
२५			
२६			
२७			
२८			
२९			
३०			
३१			
३२			
मासिक औसत (रु.)			
मासिक ब्याज आम्दानी । ब्याज खर्च (रु.)			
ब्याज आम्दानी । ब्याज खर्चको औसत दर (प्रतिशतमा)			
ब्याजदर अन्तर (प्रतिशतमा)			

औसत ब्याजदर अन्तर (Spread) गणना गर्ने सुत्र

जहाँ,

$$Spread = \left[\frac{I_c \times 365}{d_1} + \frac{I_s \times 365}{d_2} \right] \div C + I - \left[\frac{I_d \times 365}{D} \right]$$

I_c = कर्जा सापट बापतको मासिक ब्याज आम्दानी

I_s = सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानीमा पाकेको मासिक ब्याज आम्दानी

I_d = निक्षेपको मासिक ब्याज खर्च

d_1 = सो महिनाको जम्मा दिन

d_2 = सो महिनामा सरकारी सुरक्षणपत्रमा लगानी भएको जम्मा दिन

C = मासिक औसत स्वदेशी कर्जा सापट

D = मासिक औसत स्वदेशी निक्षेप

I = मासिक औसत सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानी

प्रष्टिकरण :

- (क) कर्जा सापट बापतको मासिक ब्याज आम्दानी भन्नाले स्वदेशी मुद्रामा प्रवाह भएको कुल कर्जा सापटबाट महिनाभरमा पाकेको साधारण ब्याजको रकम सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ख) सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानीमा पाकेको मासिक ब्याज आम्दानी भन्नाले सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानीबाट महिनाभरमा पाकेको साधारण ब्याजको रकम सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ग) निक्षेपको मासिक ब्याज खर्च भन्नाले कुल स्वदेशी निक्षेपमा सो महिनामा पाकेको ब्याज खर्च रकम सम्भन्नुपर्दछ ।
- (घ) मासिक औसत स्वदेशी कर्जा सापट भन्नाले स्वदेशी मुद्रामा प्रवाह भएको कर्जा सापटको दैनिक रकमको कुल योगलाई सो महिनाको जम्मा दिनले भाग गरी आउने रकम सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ङ) मासिक औसत स्वदेशी निक्षेप भन्नाले स्वदेशी निक्षेपको दैनिक रकमको कुल योग लाई सो महिनाको जम्मा दिनले भाग गरी आउने रकम सम्भन्नु पर्दछ ।
- (च) मासिक औसत सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानी भन्नाले सरकारी सुरक्षणपत्रमा गरेको लगानीको दैनिक रकमको कुल योगलाई सो महिनामा सरकारी सुरक्षणपत्रमा लगानी भएको जम्मा दिनले भाग गरी आउने रकम सम्भन्नु पर्दछ ।